

van wat zich allemaal met overheidsgeld afspeelt en wat invloed kan hebben op de onderwijspraktijk van Neerlandici.

Het DCN-cahier is zeer wisselend van gehalte. Er staat veel in, maar het geheel is toch te fragmentarisch om echt bevredigend te kunnen zijn.

Het taalgebruik is niet altijd even helder. Zo wordt consequent de term 'computerondersteunend onderwijs' gehanteerd, terwijl 'computerondersteund onderwijs' bedoeld is. Wat te denken van de volgende zinnen: 'Het kunnen omgaan met informatie is voor een goed begrip van taal van essentieel belang.' (p. 8.) 'Je moet je wel realiseren dat een dergelijke werkwijze voor de docent alleen efficiënt is wanneer je er met overtuiging aan werkt.' (p. 69.) 'Onder remedial teaching kun je verstaan dat de begeleider probeert te achterhalen waarom een leerling een bepaald stuk leerstof niet begrepen heeft. Daar kan dan verbetering in gebracht worden.' (p. 73.) 'Omgaan met die apparatuur met het doel leerlingen inzicht te geven in het functioneren ervan geeft een mate van vertrouwdeheid en communicatieve vaardigheid.' (p. 77.) 'Omdat een bestandsprogramma als DBASE III de mogelijkheid biedt zelf te bepalen wat de inhoud van de zelf te kiezen velden zal zijn, is het mogelijk om analyses te maken.' (p. 93.) Zo zijn er vele.

In het cahier wordt nogal enthousiast reclame

gemaakt voor het gebruik van het tekstverwerkingspakket WordPerfect. Er staat niet bij hoe een sectie Nederlands aan de financiën kan komen om dat pakket in een voldoende aantal aan te schaffen.

Storende details vind ik verwijzingen naar bepaalde (functie)toetsen die je zou moeten gebruiken om bijvoorbeeld twee teksten samen te voegen.

Kortom een boek, dat me bij het lezen voortdurend geboeid heeft omdat er interessante ervaringen met het gebruik van computers op school in staan, maar ook omdat ik me nogal eens zat te ergeren.

De titels van de besproken boeken geven aardig weer waar de verschillen tussen beide liggen. Het SLO-katern probeert tot een begripbepaling te komen, terwijl het DCN-cahier meer tot doel heeft de ervaringen van een leeraar Nederlands met computers door te geven aan anderen.

Dick Prak (eindredactie) *Informatiekunde en Nederlands SLO-katern 15*. Besteladres: SLO Afdeling Verkoop en Distributie, postbus 2041, 7500 AC Enschede, o.v.v. AN 3.481.5016. ISBN 90 329 0729 8. Prijs f 11,50 (incl. verzendkosten).

Lodewijk de Groot & Hans Frank *Nederlands en computers DCN-cahier 19*. Malmberg bv, 's-Hertogenbosch. ISBN 90 208 5054 7. Prijs f 14,30.

An van der Vleuten

FUNCTIONEEL AANVANKELIJK LEESONDERWIJS

Tussen november 1984 en december 1986 werd door de medewerkers van de Stichting Centrum voor Onderwijsonderzoek (SCO) te Amsterdam onderzoek gedaan naar Functioneel Aanvankelijk Leesonderwijs (FAL). Het eindrapport van het onderzoeksproject is uitgegeven in de SVO-reeks.

'Wie niet kan lezen, staat in onze samenleving buitenspel.'

Zo begint de inleiding (hoofdstuk 1). Er is altijd veel aandacht besteed aan leesvaardigheid. De meeste aandacht ging uit naar de beginfase van de leesontwikkeling, het aanvankelijk lezen. Er waren allerlei manieren waarop men leesonderwijs gaf en er zijn daarbij steeds meningsverschillen over de juiste aanpak geweest. Ondanks alle veranderingen en verbeteringen blijkt nog steeds zo'n 10% van de leerlingen af te haken bij het leesproces. Moet er nu nog meer veranderd worden aan de methoden, of moet verbetering worden gezocht bij de leerkracht door die een grotere vaardigheid te laten ontwikkelen in het zgn. diagnostisch onderwijzen? Een aantal betrokkenen is van mening dat de bestaande methoden wel degelijk veranderd moeten worden, omdat ze teveel

gericht zijn op het decoderen en te weinig aandacht geven aan het communicatieve aspect van het lezen. Zij verwachten, dat bij meer aandacht voor de communicatieve functie de leerlingen een betere leeshouding verwerven. Deze vorm van aanvankelijk lesonderwijs, waarbij het decoderen ligt ingebed in communicatieve situaties, wordt aangeduid met FAL.

Aan het onderzoek liggen twee vragen ten grondslag:

A Hoe ziet FAL er in de praktijk uit? Een beschrijving van concrete FAL-aanpakken, nadat eerst een theoretisch kader opgezet is.

B Hoe effectief is FAL?

Om deze vragen te kunnen beantwoorden is een literatuurstudie uitgevoerd en werd een veldonderzoek gedaan.

In hoofdstuk 2 wordt de theoretische achtergrond van FAL geschetst. Vanuit de vier dimensies van lezen:

- functie en doel
- instrument of materiaal
- leeshouding
- lezer

komen de schrijvers tot een formulering van een viertal uitgangspunten, waarbij functie en doel van geschreven taal een zeer belangrijk uitgangspunt vormen. Het stimuleert leerlingen om te lezen als ze het gelezene als zinvol ervaren, als ze het zien als instrument om te communiceren.

Deze uitgangspunten vormen de basis voor de pedagogisch-didactische richtlijnen zoals die gehanteerd worden door de gebruikers van de verschillende FAL-aanpakken. De centrale keuze die in FAL gemaakt wordt, is de taal en het denken (ervaringen) van kinderen als uitgangspunt te nemen voor het leren lezen. De auteurs komen vervolgens tot een uitwerking van die centrale keuze:

- FAL is een geïntegreerde aanpak van het leren lezen
- FAL is een betekenisgerichte aanpak van het leren lezen
- In FAL leren kinderen met hun eigen taal lezen
- FAL is een open aanpak van het leren lezen
- FAL is een geïndividualiseerde aanpak van het leren lezen.

De besproken didactische keuzes centreren zich voornamelijk rond het maken van eigen teksten. Dit is een belangrijk startpunt. Daar-

naast moeten de leerlingen snel ervaringen kunnen opdoen met andere vormen van geschreven taal, liefst op een zo functioneel mogelijke manier.

In hoofdstuk 3 komt nu volgens een vast beschrijvingsschema de beschrijving van een aantal buitenlandse FAL-aanpakken. Dit beschrijvingskader stelt de lezer in staat om vergelijkingen te maken tussen de verschillende aanpakken. Die verschillen zitten bijvoorbeeld in de aanleiding voor het maken van teksten: helemaal vrij, n.a.v. een ervaring of een gevoel, of n.a.v. een groepsgesprek over een bepaald onderwerp. De mate van individueel werken verschilt ook per beschreven variant. Onder de letter c volgt telkens een paragraafje over de plaats die het decoderen inneemt bij deze bepaalde aanpak. Heel belangrijk, zoals later wel zal blijken bij de conclusies die getrokken worden.

De buitenlandse varianten die beschreven worden zijn twee Engelse: die van Nash, en de Break through to literacy; een Franse: die van Freinet, en een Amerikaanse: de taalervaringsbenadering. Dat de keuze juist op de bespreking van deze varianten is gevallen, is niet toevallig. Bij de selectie heeft meegespeeld in hoeverre deze variant zijn invloed heeft doen gelden op de Nederlandse FAL-aanpakken. En ook de oorspronkelijkheid heeft meegewogen in de totstandkoming van de keuze. Nash heeft bijvoorbeeld veel invloed gehad op onze Jenaplanscholen en Freinet is natuurlijk ook geen onbekende in Nederland.

De Nederlandse FAL-aanpakken zijn in hoofdstuk 4 beschreven. Ze bleken voornamelijk voor te komen op twee typen van onderwijs. Binnen Jenaplanscholen is Nash' FAL-aanpak van grote invloed geweest. Haar werkwijze is echter vanaf het begin kritisch benaderd. Freinetscholen geven aanvankelijk leesonderwijs volgens de principes van Freinet zoals die uitgewerkt worden in een aantal concrete werkvormen.

Een derde FAL-benadering kwam voor in de geïntegreerde leestaalbenadering. Een aanpak van het leesonderwijs van het midden van de jaren zeventig door het Regionaal Pedagogisch Centrum in Zeeland ontwikkeld in het kader van de integratie kleuter- en lager onderwijs. Drie stromingen dus, maar met zoveel variaties als er scholen zijn: van sterk geïndividualiseer-

de aanpak via meer groepsgewijze activiteiten naar een cursorische FAL-aanpak. We vinden in dit hoofdstuk geen concreet uitgewerkte lessen, maar aan de hand van het beschrijvingskader krijgen we een mooi beeld van de opzet, de organisatie en de mogelijkheden van de verschillende aanpakken. De auteurs hebben dit hoofdstuk gelukkig geïllustreerd met enkele voorbeelden.

Het nieuwsgierigst was ik naar de hoofdstukken die nu aan de orde zijn: Hoofdstuk 5 beschrijft de leesresultaten met FAL aan de hand van buitenlands — voornamelijk Amerikaans — onderzoek. De uitgevoerde onderzoeken waren hoofdzakelijk methodevergelijkend van aard. In de meeste gevallen blijken in de beginfase betere resultaten gevonden te worden voor FAL, een voorsprong die later weer verdwijnt. Het onderzoek blijkt ten aanzien van kansarme leerlingen geen consistent beeld op te leveren. Is dit niet een beetje verdacht? Neuvel e.a. maken gewag van een mogelijk eenzijdige beïnvloeding van de resultaten.

In het volgende hoofdstuk wordt verslag gedaan van de effectstudie van het Nederlandse project. Voor het veldonderzoek zijn tien scholen zorgvuldig geselecteerd, de leerlingen zijn representatief voor 'de Nederlandse leerling' en samen vertegenwoordigen de scholen een aantal belangrijke varianten. Het onderzoek is uitgevoerd in groep 3 en in groep 5. Er is geen directe controlegroep, maar gezien de gehanteerde meetinstrumenten kunnen de resultaten vergeleken worden met de resultaten uit het project 'Preventie van Leesmoeilijkheden'. Het leest natuurlijk niet gemakkelijk, zo'n hoofdstuk vol met cijfers en uitslagen van onderzoeken en vergelijkingen, maar aan het eind kan ik me vinden in de conclusie. Geen verrassende en, jammer genoeg, ook geen echt bevredigende conclusie: de aanvankelijke achterstand die FAL-leerlingen hebben bij zowel technisch als begrijpend lezen, wordt ingehaald. Let op: Deze conclusie is precies tegen-

gesteld aan de Amerikaanse: daar hadden de FAL-leerlingen juist een voorsprong die ze op den duur weer kwijtraakten.

Op scholen waar minder systematisch aandacht wordt besteed aan het decoderen, scoren kansarme leerlingen duidelijk minder. Het kritische standpunt van waaruit FAL ontstaan is, tegen het louter decoderen, heeft bij sommige FAL-aanpakken tot gevolg dat het decoderen een veel te ondergeschikte rol krijgt, waardoor met name zwakke leerlingen een systematiek missen in het leesproces die voor hen onontbeerlijk blijkt te zijn. Een essentieel doel van FAL-didactiek is het ontwikkelen van de leeshouding. Daarom vind ik het een misser dat dit facet helemaal niet getoetst is. De schrijvers maken er weliswaar melding van waarom dit element buiten beschouwing blijft: '... ontbreken van geschikte instrumenten om die belangrijke doelen na te gaan bij jonge kinderen', maar toch. Echt jammer...

Verder bevat het boek nog een uitgebreide literatuurbeschrijving en twee bijlagen. In de eerste worden de verkenning van het veld en de selectie van FAL-scholen voor het onderzoek beschreven. In de tweede wordt een zeer beknopte (drie pagina's) beschrijving gegeven van *Veilig Leren Lezen*.

Al met al een voorzichtig en eerlijk boekje dat de weg niet afsluit voor FAL, een boekje dat tevens aangeeft dat een verandering in deze richting een grote dosis kennis en kunde vereist van de leraar in de klas. Een boekje dat een realistisch oog heeft voor wat er bereikt is: Het gegeven dat de leerling op school zinvoller en met meer vreugde bezig is met het leesproces.

J. Neuvel, M.E. Otter & D.J. Bos *Functioneel aanvankelijk leesonderwijs. Een beschrijving en een evaluatie* Lisse, 1988, Swets & Zeitlinger. SVO-reeks 86. ISBN 90 265 0907 3. Prijs f 47,50.